

УДК 81'373.43:004

ОКСАНА ДЗЮБІНА,
кандидат філологічних наук
(м.Тернопіль)

Проблематика визначення терміна «неологізм» (на матеріалі англійської мови)

Попри упереджене ставлення лінгвістів XVIII ст. до такого явища, як неологізація мови (вважалося, що неологізми «псують» народну мову), поповнення лексики – історично неминучий процес, необхідний для того, щоб на кожному етапі свого розвитку мова могла відповідати потребам суспільства як у спілкуванні, так і в закріпленні результатів пізнання дійсності, в розвитку та збагаченні культури народу. Процес пізнання світу, поява нових понять, зміни в суспільному житті, прогрес у науці і техніці відбуваються безперервно, що вимагає від мови забезпечити мовців необхідною кількістю нових лексичних одиниць. Велика кількість нових слів, щорічно з'являється в англійській мові, це вимагає від дослідників не тільки фіксувати, а й аналізувати їх.

Стаття присвячена центральному поняттю неології – неологізму, зокрема проблемі визначення неологізмів у сучасній англійській мові. Особливу увагу приділено основним критеріям до визначення поняття «неологізм», етапам його виникнення, синтезуються різні дефініції цього поняття, осмислюється сутність терміну «неологізм».

Ключові слова: *неологія, нове слово, неологізм, термін, теорія, номінація.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... У лінгвістичній науці поняття «неологізм» (від гр. Νεός «новий» і λόγος «слово»), маю давню традицію, проте його аналіз, залишається досить суперечливим. Термін неологізм в англійській мові був вперше офіційно зафіксований в 1772 році, але англійський варіант цього терміну не був новий, тому що у Франції (1734), Італії та Німеччині вже були свої відповідники [4, с. 3].

Аналіз досліджень і публікацій... Дослідженню неологізмів присвячені численні праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів (Е.І. Ханпіра, Н. І. Фельдман, О.Г. Ликов, В.В. Лопатін, М.О. Бакіна, О.А. Габінська, О.А. Земська, А.О. Брагіна, А.В. Березовенко, І.Г. Дегтяр, А.Г. Ликов, Algeo J., McKean E., Sheidlower J., Sornig K.,

Fischer R. та ін.) [1; 2; 3; 4; 5].

Формулювання цілей статті... Мета статті – опираючись на вже існуючі критерії та підходи сформулювати своє бачення сутності цього класу слів.

Виклад основного матеріалу... На початку XXI століття з'явилася низка цікавих досліджень, у яких висвітлюються різні аспекти неології як нового та перспективного напрямку сучасних досліджень, а саме: дериваційний, стилістичний, прагматичний, дискурсивний, когнітивний, лексико-граматичний, соціолінгвістичний, культурологічний і психолінгвістичний. Перспективними є також дослідження авторських новотворів, okazіоналізмів; виокремлення семантичних і синтаксичних новотворів.

Проблема визначення терміна «неологізм» є суперечливою і недостатньо обгрунтованою. Якщо період народження і зникнення слова фіксується більш-менш об'єктивно, то тривалість перебування слів в «статусі новоутворень» є суб'єктивною.

Сучасні неологічні дослідження, зводяться до «з'ясування типології нових слів у мові і мовленні». Однак систематизація неологічного матеріалу вимагає передусім конкретизації, уточнення самого поняття «неологізм», що в переважній більшості випадків ототожнюється з новим словом, інновацією та новотвором. Передусім, загальноживаним і поширеним є перший з термінів – неологізм. Слово «неологізм» вперше з'явилося в 1735 р. у французькій мові («néologisme»), звідки було запозичене англійською мовою в значенні «використання або звичка використання нових слів, інновацій у мові, а також нове слово або вираз» З того часу в лінгвістичній літературі поняття «неологізм» вживається стосовно нових слів у різних мовах. Від традиційних канонічних слів неологізми відрізняються особливими зв'язками з соціумом, структурними девіаціями, які фіксуються колективною свідомістю [3, с. 4].

Поняття неологізму, згідно з внутрішньою формою і етимологією охоплює і нове значення (лексико-семантичний варіант слова, семолексему), що також є лексичним новотвором; або семантичним неологізмом. Закономірним є й залучення до складу неологізмів нових нерозкладних стійких сполучень слів (ідіом), оскільки, по-перше, в ідіомі слова модифіковані в своїх значеннях до нуля, і, по-друге, дво-, трикомпонентна одиниця виступає у функції слова [2]. Є.В. Розен трактує неологізми як нові словникові одиниці, які використовуються інтенсивно в реально виголошених або записаних текстах протягом досить тривалого часу. Ці одиниці не утворюються кожного разу для задоволення комунікативної потреби, а відтворюються, «витагуються» у

вже сформованому вигляді з мовної пам'яті [3, с. 6].

К.Ф. Заболотний дотримується думки, що «неологізм – це нове слово (стійке поєднання слів), яке відповідає вимогам спілкування, нове за значенням і за формою (або за формою, або за значенням), утворене за словотвірними законами мови або ж запозичене з іншої, яке сприймається мовцями мови як нове протягом деякого періоду часу» [3, с. 6].

Н.А. Князев визначає, що «неологізм»:– це лексична одиниця, що володіє новизною, але створена за існуючими в мові словотвірними моделями, що виникла і стала фактом мови в силу суспільної потреби за ініціативою її покоління, що може вийти з ужитку під час змінених соціальних умов» [1, с. 121].

Визначення, подібні перерахованим вище, наводять і зарубіжні джерела:

1. *Neologism – a new word or expression* – нове слово або вираз; 2. *A new meaning acquired by an existing word or expression* – нове значення, набуте вже існуючим словом або виразом [6]; 3. *Neologism – word, term or phrase which has been recently created – often to apply to new concepts, or to reshape older terms in newer language form* – неологізм – слово, термін або словосполучення, яке було створене недавно для позначення нових понять або надання старим одиницям нової мовної форми [6].

Заслугове на увагу, на наш погляд, погляд Є.Я. Городоцької, яка пропонує в якості першого і основного визначника конкретизацію за параметром «час». Тобто, неологізми – це слова, які існують у мові «пізніше якогось періоду, прийнятого за вихідний» [2]. Поняття неологізму мінливе в часі, в просторі і відносно: неологізмом слово залишається до тих пір, поки в ньому відчувається новизна. Ставши загальноживаним, неологізм зберігає тимчасову конотацію новизни, яка продовжує відчуватися протягом відносно тривалого періоду часу. Що частіше слово використовується, то швидше воно втрачає конотацію новизни.

Таким чином, можна виділити кілька основних критеріїв визначення неологізму:

1. Слово, що позначає нову реалію.
2. Неологізм як стилістична категорія: головним критерієм якого є –відчуття смислової новизни.
3. Неологізм як утворений синонім до вже існуючого слова, який володіє конотативним відтінком.
4. Характеризація неологізму як слова, незазначеного/зазначеного в словниках.
5. Неологізм як слово, що існує в певний момент часу в тому чи

іншому мовному просторі.

Т.В. Попова виділяє кілька лінгвістичних теорій, які розкривають сутність такого явища як неологізм [1, с. 101]:

- 1) стилістична теорія;
- 2) психолінгвістична теорія;
- 3) лексикографічна теорія;
- 4) денотативна теорія;
- 5) структурна теорія;
- 6) конкретно історична.

Спробуємо розглянути ці теорії в тій самій послідовності.

Згідно з *стилістичною теорією* до неологізмів відносяться слова, використання яких супроводжується ефектом новизни. Конотація новизни, якою супроводжується сприйняття нового слова, визнається головним і єдиним критерієм визначення всього поняття «неологізм» і залежить вона, передусім, від професійної, загальнокультурної та мовної компетенції людини, а також від її життєвого досвіду.

Психолінгвістична теорія представлена в працях С.І. Тогоєвої. Вона займається дослідженням проблем неології з позицій теорії мовної діяльності та розробкою психолінгвістичної концепції неології. Автор представила методологічну базу дослідження нового слова як одиниці індивідуального лексикону в зіставленні з різними підходами до аналізу мовних механізмів та одиниць номінації, тобто акцентується суб'єктивна, індивідуальна новизна неологізму. Розглядається гнучка система ідентифікаційних стратегій, яка використовується носієм мови для пізнання нового для індивідуальної свідомості слова та опорні еталони, що формуються у людини як результат її розвитку в соціумі.

Згідно з *лексикографічною теорією*, неологізми – це слова, відсутні в словниках. Проти такого позитивістського визначення неологізмів зазвичай висуваються такі аргументи:

1) логічним наслідком такого розуміння неологізмів є уявлення про те, що неологізми є лише в тій мові, яка має писемну форму, а мови, що існують тільки в усній формі, або не мають неологізмів взагалі, або мають, але принципи їх виділення не ясні, хоча очевидно, що вони можливо є іншими;

2) фіксація слів у словниках залежить від лексикографічної ситуації в країні, від того, скільки словників, що описують конкретну мову, створено і до яких типів вони належать;

3) деякі слова, котрі використовуються носіями мови довгий період часу можуть бути пропущені лексикографами випадково, або свідомо, оскільки вони не відповідають принципам відбору матеріалу для словника, встановленим автором-упорядником. Наявність або

відсутність слова в словниках доцільно використовувати як один з методів виявлення неологізмів, але не як основний.

Денотативна теорія є однією з найпоширеніших теорій неологізмів і представлена в «Словнику лінгвістичних термінів» О.С. Ахмановой, «Словнику лінгвістичних термінів» Д.Е. Розенталя. У словнику, неологізм – це слово, що позначає нове явище (денотат, реалію) або поняття.

Недолік цієї теорії полягає в тому, що вона не враховує мовні причини появи неологізмів (прагнення носія мови до експресивності, виразності, економії номінації, утворення за аналогією тощо) і те, що неологізми можуть позначати різні з точки зору новизни явища і поняття.

Найчисельнішою групою неологізмів є ті, які справді позначають нові реалії та поняття. Водночас з'являється багато неологізмів, що позначали раніше відомі (і зазвичай вже мали загальноприйнятну назву) реалії. Показовим стає приклад «*intellectual property*» (*property as patents, trademarks and copyrights that is the result of creative activit*), поява якого в спеціалізованих джерелах датується OED 1845 роком [1, с. 126]

У зв'язку з бурхливим зростанням технологій в даний час збереження цілісності «інтелектуальної власності» стає особливо важливим, і слово почало надзвичайно широко використовуватися. Однак у більшості публікацій авторам доводилося постачати термін «*intellectual property*» поясненнями, що свідчило про те, що слово сприймалося як неологізм. Даний факт став підставою для включення цієї лексичної одиниці в 1994 році в словник Webster's New Dictionary [1, с. 106]. Іншим прикладом є значення лексеми *pig* (slang) – *a policeman*, також відоме з середини XIX століття і знову зафіксоване словниками неологізмів більше століття потому [1, с. 114]. Таким чином, не завжди за неологізмами ховаються нові явища і поняття. Тому ця теорія неологізму охоплює лише частину нової лексики і сприймається з деякими застереженнями.

Прихильники *структурної теорії* вважають, що до неологізмів можуть бути віднесені тільки ті слова, які володіють абсолютною структурною, формальною новизною, зазвичай це унікальні звукосполучення, поєднання компонентів тощо, що сприймаються як нероздільні, непохідні, невмотивовані одиниці [1, с. 106].

Конкретно-історична теорія неологізмів полягає в тому, що ознака «нового», «новизни», яка лежить в основі неологізму повинна уточнюватись з погляду часу і мовного простору, що дозволить «сфокусувати» коректне уявлення про сутність неологізму. Справа в

тому, що «поняття неологізму історичне і відносне» [5, с. 107], тому йому потрібні конкретизатори.

Перший і основний *конкретизатор* – за ознакою «час»: неологізми є слова, які існують в певний період розвитку мови [1, с. 107].

Другий *конкретизатор* – визначається за параметром «мовного простору», тобто за сферами і жанрами його використання. Тут беруть до уваги такі показники новизни неологізму [1, с. 107]:

- а) нове для багатьох мов;
- б) для національної мови;
- в) для літературної мови;
- г) для конкретної підмови (певної терміносистеми, жаргону, діалекту тощо);
- д) для мови та/або мовлення.

Третій *конкретизатор* – за типом новизни мовної одиниці. Він важливіший для визначення типу неологізму, аніж його сутності [5, с. 108]:

- 1) переосмислення або семантичні інновації – слово може володіти новим значенням: *posse – колеги*;
- 2) перейменування або трансномінації – слово може володіти новою формою з уже відомим значенням (неологізм – синонім до вже існуючого слова): *sudsier– мильна опера*;
- 3) власне неологізм володіє новою формою і новим значенням: *thought processor– комп'ютер, який логічно вибудовує та розвиває ідеї*.

Перші дві групи припускають використання внутрішніх ресурсів англійської словотвірної системи. До них же можна додати й так звані фонетичні неологізми, тобто штучно створювані конфігурації звуків. Найчастіше це терміни або товарні знаки, часто з'єднання з морфемами грецького або латинського походження (*acryl, perlon*) [1, с. 112]. Третя група відноситься до сфери вторинної номінації, зміни значення.

Отже, неологізм це – нова лексична одиниця у єдності своєї форми та значення (нова лексема) або зовсім нове (додається до вже існуючих) значення певної усталеної лексичної одиниці (нове значення), які [4, с. 112]:

- не віднесені спочатку до жодного словника;
- протягом визначеного періоду часу у суспільстві виникли і поширилися передусім за потреб комунікації;
- увійшли до загальноновживаної лексики (узуалазація);
- прийняті як мовна норма (акцептуалізація);
- більшістю мовців сприймаються як нові.

Відповідно, кожен неологізм проходить наступні етапи: виникнення → узуалазація → акцептуалізація →

лексикалізація/інтеграція. Таким чином поняття неологізму не є статичним і має процесуально-динамічну природу [4, с.113].

Аналіз існуючих в мовознавстві науці критеріїв ідентифікації нових слів, дозволяє нам запропонувати ознаки, на основі яких можливо легше виокремити неологізми й повніше розкрити їхню мовну сутність, а саме: 1) часовий критерій – обмежений період (10 – 25 років) виникнення неологізму відносно даного періоду мови; 2) наявність часткової незвичності на фоні мовних норм 3) критерій лексикалізації – вживання неологізму більшістю мовців, але за яким відчувається ще ознака новизни; 4) лексикографічний критерій – фіксація нових слів у відповідних словниках нових слів [5, с.131].

Висновки... Опираючись на вищевикладені критерії визначення неологізмів, сформулюємо своє бачення сутності цього класу слів. Отже, на наш погляд, неологізмами слід вважати нове слово або стійке слово сполучення, нові або за формою або за змістом, або за формою і за змістом, що володіють семою новизни протягом певного періоду часу. Це одиниці, які увійшли в лексико-семантичну систему мови, мовну сферу та не існували в попередній період в тій ж мові, підмові, мовній сфері, утворені за словотвірними законами відповідної мови, підмови або запозичені з іншої мови у зв'язку з потребою у спілкуванні, або які перейшли з пасивного складу мови. Вони володіють сформованими семантичними, прагматичними і стилістичними властивостями (ознаками) та сприймаються носіями, соціумом як нові і зафіксовані в словнику нових слів.

Список використаних джерел і літератури:

1. Антюфеева Ю.Н. Английские новообразования в развитии: потенциальное слово, окказионализм, неологизм : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Тула, 2004. 184 с.
2. Грицай І.С. Сучасні підходи до вивчення неологізмів URL : <http://www.kamts1.kpi.ua/node/1010> (дата звернення: 9.09.2017).
3. Заболотный К.Ф. Семантические неологизмы в словообразовательной системе английского языка // Депон. рукопись в ИНИОН АН СССР №42482 от 23.07.90. Черновцы, 1991. С. 3 – 9.
4. Зацний Ю.А. Неологізми англ. мови 80-90х років ХХ століття. Запоріжжя : РА «Тандем-V»; 1997. 396 с.
5. Cannon, G. Viability. The Death of Recent New Items in English // Word. 1987. № 38. P. 155–172.
6. Cambridge Dictionaries Online. URL : <http://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 9.09.2017)..

References:

1. Antyufeeva Yu.N. Anhlyyskye novoobrazovaniya v razvytyu: potentsyal'noe slovo, okkazyonalyzm, neolohyzm : dys. ... kand. fylol. nauk : 10.02.04. Tula, 2004. 184 s.

2. Hrytsay I.S. Suchasni pidkhody do vvychennya neolohizmiv [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.kamts1.kpi.ua/node/1010>.

3. Zabolotnyy K.F. Semanticheskiye neolohizmy v slovoobrazovatel'noy systeme anhlyyskoho yazyka // Depon. rukopys' v YNYON AN SSSR #42482 ot 23.07.90. Chernovtсы, 1991. S. 3 – 9.

4. Zatsnyu Yu.A. Neolohizmy anhl. movy 80-90kh rokiv KhKh stolittya. Zaporizhzhya : RA «Tandem-U»; 1997. 396 s.

5. Cannon, G. Viability. The Death of Recent New Items in English // Word. 1987. # 38. P. 155–172.

6. Cambridge Dictionaries Online [Elektronnyy resurs] URL : <http://dictionary.cambridge.org/>.

Summary

Oksana Dziubina

The Problem of Definition of the Term «Neologism» (on the Material of English Language)

The article is devoted to the main notion of neology – neologism, especially to the problem of the definitions of neologisms in modern English language and the stages of its emergence. Special attention is paid to the main criteria in the determination of «neologism». Different definitions of this notion are synthesized, the essence of the term «neologism» is also thought over.

Key words: *neology, new word, neologism, term, theory, nomination.*

Дата надходження статті: «05» жовтня 2017 р.

Дата прийняття до друку: «19» жовтня 2017 р.

УДК [811.111:811.161.2]25(045)

ЮЛІЯ КОЛЯДИЧ,

*кандидат філологічних наук
(м. Вінниця)*

Експлікація імпліцитності лексичних засобів у перекладі: компенсація втрат чи деформація

У статті розглянуто засоби відтворення імпліцитності в перекладі, висвітлено теоретико-методологічні засади перекладацького аналізу зазначеної категорії, визначено методи та прийоми, які впливають на стратегії вербалізації імпліцитної інформації у вихідному тексті, акцентовано на комунікативно-прагматичних засобах перекладу у їх кореляції із соціокультурним контекстом, міжкультурною асиметрією, досвідом перекладача як